

УДК 346.7:621.31

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2024/2.128-9>

Павло ПОВАР, канд. юрид. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-2057-5528

e-mail: povarpo10@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ АКТИВНИХ СПОЖИВАЧІВ І ТРЕТІХ ОСІБ У МЕХАНІЗМІ САМОВИРОБНИЦТВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Вступ. Новелою національного законодавства України є механізм самовиробництва електричної енергії, який запроваджено Законом України від 30.06.2023 року № 3220-20. Актуальність дослідження визначається тим, що механізм самовиробництва є новою схемою підтримки активного споживача та новою моделлю його поведінки на ринку електричної енергії. Механізм самовиробництва як складова частина розподіленої генерації має важливе значення для функціонування електроенергетики в сучасних умовах. Метою статті є виявлення та розв'язання проблем, пов'язаних із участю активних споживачів і третіх осіб у механізмі самовиробництва.

Методи. Дослідження ґрунтується на застосуванні системного, структурного методів, методів аналізу та синтезу, індукції і дедукції, формально-юридичного і логіко-юридичного.

Результати дослідження полягають у формулюванні теоретичних положень і практичних пропозицій щодо вдосконалення законодавства України.

Висновки. Виявлено, що термін "приватне домогосподарство" в енергетичному законодавстві вживається у суб'єктивному й об'єктивному значеннях. Сформульовано визначення поняття приватного домогосподарства в суб'єктивному значенні як учасника механізму самовиробництва. Визначено випадки й умови участі енергетичних кооперативів, замовників енергосервісу й об'єднань співвласників багатоквартирного будинку в механізмі самовиробництва як активних споживачів, а також членів енергетичного кооперативу, виконавця за договором енергосервісу, учасників об'єднання співвласників багатоквартирного будинку як третіх осіб.

Ключові слова: енергетика, відновлювальні джерела енергії, альтернативні джерела енергії, механізм самовиробництва, активний споживач, схема підтримки споживачів, енергетичний кооператив, замовник енергосервісу, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, виробництво електричної енергії, розподілена генерація.

Вступ

Передумови й актуальність дослідження. Новелою національного законодавства України є механізм самовиробництва електричної енергії, який запроваджений Законом України "Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та "зеленої" трансформації енергетичної системи України" від 30.06.2023 року № 3220-20 (далі Закон № 3220 від 30.06.2003 р.) (Про внесення змін до деяких законів ..., 2023). Механізм самовиробництва є новою схемою підтримки активного споживача й новою моделлю його поведінки на ринку електричної енергії. Механізм самовиробництва належить до розподіленої генерації, розвиток якої має важливе значення для функціонування електроенергетики в умовах повномасштабної війни та післявоєнного розвитку відповідно до курсу набуття членства в ЄС (Стратегія розвитку розподіленої генерації на період до 2035 року, 2024).

Питання правового регулювання відносин у сфері електроенергетики висвітлюються у працях таких представників правових наук, як Беляєвич О., Битяк О., Білоцький С., Вавженчук С., Ващенко Ю., Віхров О., Голенко В., Деревянко Б., Джумагельдієва Г., Кулик О., Майданевич Н., Походжук Р., Раїмов Р., Шинкарук Н. та ін. Разом із тим новизна нормативного матеріалу пояснює відсутність правових досліджень, присвячених самовиробництву електричної енергії споживачами за законодавством України.

Метою статті є виявлення та розв'язання проблем, пов'язаних з участю активних споживачів і третіх осіб у механізмі самовиробництва. Це дослідження є частиною більш загального напрямку наукових досліджень правового регулювання енергетичних відносин. Завданнями дослідження є: визначення поняття приватного домогосподарства в механізмі самовиробництва; розв'язання проблем участі енергетичних кооперативів, замовників енергосервісу, об'єднань співвласників багатоквартирного будинку (далі ОСББ) у механізмі самовиробництва.

Методи

Дослідження ґрунтується на застосуванні системного та структурного методів під час визначення понятійно-термінологічного апарату; методів аналізу та синтезу в дослідженні окремих аспектів правових явищ і формулюванні на основі цього наукових висновків та практичних рекомендацій; методів індукції та дедукції; формально-юридичних і логіко-юридичних методів у процесі з'ясування сутності та змісту правових норм тощо.

Результати

Результати дослідження полягають у формулюванні таких наукових положень і практичних пропозицій.

1. В енергетичному законодавстві України термін "приватне домогосподарство" вживається у суб'єктивному й об'єктивному значеннях. Сформульовано визначення поняття приватного домогосподарства в суб'єктивному значенні як учасника механізму самовиробництва, згідно з яким це індивідуальний побутовий споживач, який представляє домогосподарство та якому за правом власності належить земельна ділянка, на якій розташовано за однією адресою житловий будинок або котедж (і, за наявності, – господарські (присадибні) будівлі, наземні та/або підземні комунікації), які застосовуються для розміщення та використання електроустановок цього споживача, а також інших осіб, які є членами домогосподарства. В об'єктивному значенні приватне домогосподарство є одним з об'єктів права.

2. Норма абзацу 2 ч. 2 ст. 9-6 Закону України "Про альтернативні джерела енергії" (Про альтернативні джерела енергії, 2003), що стосується участі енергетичних кооперативів і замовників енергосервісу в механізмі самовиробництва, недостатньо деталізована, що не сприяє її ефективному правозастосуванню. Під дію цієї норми підпадає ситуація, за якої енергетичний кооператив (замовник енергосервісу) виступає активним споживачем, а члени кооперативу (виконавець договору енергосервісу) є третіми особами в механізмі самовиробництва.

© Повар Павло, 2024

3. Рівень нормативного регулювання діяльності енергетичних кооперативів є недостатнім. Актуальним завданням є комплексне врегулювання статусу енергетичного кооперативу як учасника механізму самовиробництва як різновиду ВДЕ-громад і громадських об'єднань і учасника відносин зі спільного використання енергії.

4. Визначено дві схеми участі ОСББ у механізмі самовиробництва, у кожній із яких ОСББ виступає активним споживачем: 1) генеруючі установки й установки зберігання належать ОСББ; 2) мешканці будинку виступають третіми особами, яким належать генеруючі установки й установки зберігання. Участь ОСББ у механізмі самовиробництва передбачає визнання його власних потреб як активного споживача.

Дискусія і висновки

Основними нормативними актами, що регулюють відносини механізму самовиробництва, є закони України "Про ринок електричної енергії" від 13.04.2017 р. (Про ринок електричної енергії, 2017) (далі Закон про ринок) та "Про альтернативні джерела енергії" від 20.02.2003 р. (Про альтернативні джерела енергії, 2003) (далі Закон про АДЕ). 30 червня 2023 року був прийнятий Закон № 3220 (Про внесення змін до деяких законів України..., 2023), який вніс вагомі зміни в зазначені закони щодо правового регулювання відносин на ринку електричної енергії, зокрема закріпив поняття механізму самовиробництва й установив правила його функціонування. В основі цих змін лежить імплементація Пакету чистої енергії для всіх європейців (Clean energy for all Europeans package, 2019), а саме:

- Директиви Європейського парламенту та Ради (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 року про стимулювання використання енергії з відновлювальних джерел (далі Директива 2018/2001 про ВДЕ), зокрема положень ст. 21, присвяченої споживачам відновлювальної енергії власного виробництва (англ. *renewables self-consumer*) (Directive (EU) 2018/2001..., 2018);

- Директиви (ЄС) 2019/944 Європейського парламенту та Ради від 05 червня 2019 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та внесення змін до Директиви 2012/27/ЄС (далі Директива 2019/944 про ринок електроенергії), зокрема положень ст. 15, присвяченої активним споживачам (англ. *active customer*) (Directive (EU) 2019/944..., 2019).

Відповідно до ч.1 ст.1 Закону про АДЕ механізм самовиробництва – це схема підтримки активних споживачів, призначена для власного споживання електричної енергії, за якою відбувається взаєморозрахунок вартості обсягу відпуску електричної енергії в електричну мережу генеруючими установками таких споживачів і вартості обсягу відбору ними електричної енергії з електричної мережі з урахуванням вартості послуг із передання та/або розподілу електричної енергії (Про альтернативні джерела енергії, 2003, ч. 1 ст. 1).

Одним із елементів механізму самовиробництва є його особливий суб'єктний склад. Вбачається, що можна виділити два види учасників механізму самовиробництва: основних і додаткових. Основними учасниками механізму самовиробництва є активний споживач та електропостачальник (у т. ч. постачальник універсальних послуг). Додатковим учасником є треті особи в механізмі самовиробництва. Аналіз Закону про ринок та Закону про АДЕ дозволяє визначити такі види споживачів, що можуть бути активними споживачами й учасниками механізму самовиробництва: 1) приватні домогосподарства; 2) малі побутові споживачі; 3) непобутові споживачі. Крім того, законодавець виділяє серед споживачів окремих суб'єктів залежно від їхньої організаційно-правової форми й виду діяльності, які можуть бути активними споживачами в механізмі самовиробництва, а саме: 1) об'єднання співвласників багатоквартирного будинку; 2) енергетичні кооперативи; 3) замовники енергосервісу.

Проблеми визначення поняття приватного домогосподарства в механізмі самовиробництва. Слід зазначити, що проблематика приватних домогосподарств як суб'єктів правовідносин у сфері електроенергетики порушувалася у працях Голенко В. та Кулика О. Їхня позиція значною мірою визначається предметом і метою здійснених ними досліджень, однак спільним є те, що вони розглядають приватні домогосподарства як суб'єкти права, зокрема як суб'єкти господарської діяльності. Так, Голенко В. доходить висновку, що приватне домогосподарство є безпосереднім суб'єктом господарювання, однак аж ніяк не об'єктом (Голенко, 2016, с. 27). Вона пропонує визначення приватного домогосподарства вітроенергетики як "суб'єкта господарської діяльності, який здійснює підприємництво з вироблення електричної енергії з енергії вітру, яке не є основною діяльністю, через своїх учасників – громадян-підприємців, використовуючи відповідні генеруючі об'єкти ..., якими володіє або користується на передбачених законодавством підставах без створення підприємства". Приватне домогосподарство розглядається як "особлива форма підприємництва", як "дуже складний суб'єкт господарювання", який схожий на підприємство, проте не є за своєю природою таким (Голенко, 2016, с. 28–29). На думку О. Кулика, приватне домогосподарство належить не до суб'єктів господарювання (Кулик, 2019, с. 79), а до так званих стимульованих суб'єктів у сфері виробництва енергії з використанням альтернативних джерел, однією з ознак яких є здійснення господарської діяльності з виробництва електричної та теплової енергії з використанням альтернативних джерел як товару (Кулик, 2019, с. 79, 82). Нашим завданням є визначення місця та розуміння приватного домогосподарства у механізмі самовиробництва, виходячи зі змісту його нормативного регулювання. Указані аспекти не порушувалися в наукових працях.

Як випливає з положень ст. 9-6 Закону про АДЕ (Про альтернативні джерела енергії, 2003), ст. 58-1 Закону про ринок (Про ринок електричної енергії, 2017), одним із видів активних споживачів є приватне домогосподарство. Цей термін часто застосовується у згаданих законах, але законодавче визначення цього поняття як учасника енергетичних відносин відсутнє. Якщо звернутися до змісту раніше чинних законів, то вперше термін "приватне домогосподарство" було вжито в Законі України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії" від 20.11.2012 р. (Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику...", 2012), який урегулював застосування "зеленого" тарифу для приватних домогосподарств щодо електричної енергії, виробленої з енергії сонячного випромінювання, з величиною встановленої потужності до 10 кВт.

Стаття 1 Закону про ринок присвячена визначенню термінів, однак у ній відсутнє визначення приватного домогосподарства. Концепція суб'єктного складу споживачів та їхніх різновидів, яка втілена у ч. 1 зазначеної ст. 1 (відповідно до першої редакції Закону про ринок), не передбачала вживання терміна "приватне домогосподарство" як суб'єкта права. Законом № 3220 від 30.06.2023 р. одночасно із запровадженням механізму самовиробництва також було дано визначення поняття активного споживача, відповідно до якого приватне

домогосподарство згадано як різновид активного споживача (Про ринок електричної енергії, 2017, п. 3-2 ч. 1 ст. 1).

У нормах Закону про ринок (у редакції за датою його прийняття 13.04.2017 р.) термін "приватне домогосподарство" також уживався в значенні суб'єкта права в нормах, присвячених "зеленому" тарифу, як це було в Законі України "Про електроенергетику" (Про електроенергетику, 1997). У Законі про АДЕ термін "приватне домогосподарство" було вжито в такому самому значенні щодо відносин, пов'язаних із застосуванням "зеленого" тарифу приватними домогосподарствами. До речі, такі нововведення у Законі про АДЕ були внесені одночасно з прийняттям Закону про ринок, який містив відповідні положення у п. 6, 24 розділу XVII "Прикінцеві та перехідні положення". Разом із тим у першій редакції Закону про ринок термін "приватне домогосподарство" вживався і в об'єктивному значенні. Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 58-1 Закону про ринок (у першій редакції) указувалося, що "побутовий споживач має право на встановлення у своєму приватному домогосподарстві генеруючої установки..." (Про ринок електричної енергії, 2017).

У сучасній редакції Закону про ринок термін "приватне домогосподарство" уживається як у суб'єктивному, так і в об'єктивному значенні. Таке вживання у двох значеннях має місце навіть у межах однієї ст. 58-1 зазначеного Закону. У ч. 2 цієї статті при визначенні суб'єктів (активних споживачів та/або споживачів), що мають право встановлювати генеруючі установки, уживаються формулювання: "побутові споживачі у своїх приватних домогосподарствах..." (абз. 2) (об'єктивне значення); "приватні домогосподарства" (абз. 4) (суб'єктивне значення). В абз. 1 ч. 3 цієї статті приватне домогосподарство фігурує як суб'єкт права, в абз. 3 ч. 5 "побутовий споживач у власному домогосподарстві" – як об'єкт права (Про ринок електричної енергії, 2017).

Принагідно зауважимо, що визначення поняття домогосподарства міститься у законі іншої галузевої приналежності, а саме Законі України "Про Всеукраїнський перепис населення", згідно з яким домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують і витрачають кошти. Домогосподарство може складатися з однієї особи (Про Всеукраїнський перепис населення, 2000, ч. 1 ст. 1).

Якщо звернутися до підзаконних нормативних актів енергетичного законодавства, що діяли раніше, то термін "приватне домогосподарство" не вживався у "Правилах користування електричною енергією для населення" від 26.07.1999 року (Правила користування електричною енергією для населення, 1999), що регулювали відносини за участю споживачів на роздрібному ринку електричної енергії. Визначення поняття приватного домогосподарства закріплено в чинних "Правилах роздрібного ринку електричної енергії" (Правила роздрібного ринку електричної енергії, 2018) (далі Правила роздрібного ринку) і дається в об'єктивному розумінні. Відповідно до зазначених Правил приватне домогосподарство – це земельна ділянка разом із розташованими на ній за однією адресою житловим будинком або котеджем (і, за наявності, – господарськими (присадибними) будівлями, наземними та/або підземними комунікаціями), що належить індивідуальному побутовому споживачу за правом власності. Проте далі в тексті "Правил роздрібного ринку" виявляється суперечність, оскільки наступне речення сформульоване, виходячи із суб'єктивної кон-

цепції. У ньому зазначається, що до складу членів приватного домогосподарства належать його власник та співвласники (Правила роздрібного ринку електричної енергії, 2018, п. 1.1.2 глави 1.1 розділу I). В іншій нормі приватне домогосподарство визначено як об'єкт побутового споживача, до яких також віднесено квартиру, житловий будинок (частину будинку), інші об'єкти житлової нерухомості тощо. Але так само як у "Законі про ринок", у визначенні поняття активного споживача приватне домогосподарство позиціонується як його різновид, тобто як суб'єкт права (Правила роздрібного ринку електричної енергії, 2018, п. 1.1.2 глави 1.1 розділу I).

На нашу думку, у відносинах механізму самовиробництва *приватним домогосподарством* у суб'єктивному розумінні слід вважати індивідуального побутового споживача, який представляє домогосподарство і якому за правом власності належить земельна ділянка, на якій розташовано за однією адресою житловий будинок або котедж (і, за наявності, – господарські (присадибні) будівлі, наземні та/або підземні комунікації), які застосовуються для розміщення та використання електроустановок цього споживача, а також інших осіб, які є членами домогосподарства.

Чи варто вносити зміни у законодавство України з метою уніфікації вживання термінології лише в об'єктивному значенні? Вважаємо допустимим застосування терміна "приватне домогосподарство" в суб'єктивному розумінні, виходячи з усталеної традиції його вживання, а також ураховуючи критерії лаконічного викладення правових норм та економії нормативного матеріалу. При застосуванні правових норм слід з'ясувати значення, у якому вживається цей термін, шляхом тлумачення (за такої потреби), що не має становити труднощів за належного рівня правової кваліфікації.

Проблеми участі енергетичних кооперативів і замовників енергосервісу в механізмі самовиробництва. Відповідно до законодавчого визначення поняття енергетичного кооперативу, – це юридична особа, створена відповідно до Закону України "Про кооперацію" (Про кооперацію, 2004) або Закону України "Про споживчу кооперацію" (Про споживчу кооперацію, 1992) для здійснення господарської діяльності з виробництва, заготівлі або транспортування паливно-енергетичних ресурсів та зберігання енергії, для надання інших послуг із метою задоволення потреб його членів або територіальної громади, а також із метою отримання прибутку відповідно до законодавства (Про альтернативні джерела енергії, 2003, ч. 1 ст. 1).

Як впливає з положень Закону України "Про енергетичну ефективність", замовником енергосервісу можуть бути фізична особа, фізична особа-підприємець або юридична особа, а предметом енергосервісного договору є здійснення енергосервісу, а саме енергоефективних та інших заходів, спрямованих на скорочення споживання та/або виплат на оплату енергії та/або житлово-комунальних послуг порівняно зі споживанням та/або витратами, які існували б за відсутності таких заходів (Про енергетичну ефективність, 2021, ч. 1 ст. 17).

Згідно із положеннями Закону про АДЕ, стимулювання виробництва електричної енергії за механізмом самовиробництва встановлюється для енергетичних кооперативів і замовників енергосервісу (як до, так і після переходу до замовника за енергосервісним договором права власності на майно, утворене (встановлене) за енергосервісним договором) за умови, що весь обсяг виробленої такими генеруючими установками електричної енергії придбавається активним

споживачем (Про альтернативні джерела енергії, 2003, абз. 2 ч. 4 ст. 9-6). Таке формулювання правової норми має недоліки, оскільки прямо не вказується, хто виступає активним споживачем і кому можуть належати генеруючі установки, електроенергію яких придбаває активний споживач.

Випадком участі енергетичного кооперативу в механізмі самовиробництва може бути схема, за якої члени кооперативу виступають третіми особами в цьому механізмі, яким належать генеруючі установки, а також установки зберігання електроенергії, і енергетичний кооператив як активний споживач придбаває у них електричну енергію. На нашу думку, під дію цієї норми також підпадає ситуація, за якої замовник енергосервісу виступає активним споживачем і викуповує електроенергію у виконавця договору енергосервісу (як третьої особи в механізмі самовиробництва), якому належать генеруючі установки. Існує схема, за якої генеруючі установки можуть належати енергетичному кооперативу, і він також виступає активним споживачем. Однак цей варіант не передбачає придбання електричної енергії активним споживачем, як це визначено у нормі абз. 2 ч. 4 ст. 9-6 Закону про АДЕ, тому він не підпадає під її дію. Цей випадок охоплюється іншими загальними нормами, що регулюють участь активних споживачів у механізмі самовиробництва.

З іншого боку, якщо припустити, що особи активного споживача й енергетичного кооперативу (замовника енергосервісу) не збігаються і весь обсяг виробленої електричної енергії має придбаватися активними споживачами, то між активним споживачем і енергетичним кооперативом (замовником енергосервісу) укладається договір купівлі-продажу електроенергії. У такому випадку енергетичний кооператив та замовник енергосервісу виступають третіми особами в механізмі самовиробництва. А щодо третіх осіб законодавець також формулює окремі положення, у яких прямо вказується на певних суб'єктів саме як третіх осіб.

Вбачається, що таке викладення правових приписів стосовно участі енергетичних кооперативів і замовників енергосервісу в механізмі самовиробництва не можна вважати задовільним. Правова норма, закріплена в абз. 2 ч. 4 ст. 9-6 Закону про АДЕ, недостатньо деталізована, що не сприятиме її якісному й ефективному правозастосуванню на практиці.

Проблематика правового статусу енергетичних кооперативів на ринку електричної енергії не обмежується лише їхньою участю в механізмі самовиробництва. Наведене вище нормативне визначення поняття енергетичного кооперативу є єдиним положенням, що визначає специфіку енергетичного кооперативу як організаційно-правової форми здійснення господарської діяльності на ринку електричної енергії. Рівень нормативного регулювання діяльності енергетичних кооперативів є недостатнім не лише щодо участі в механізмі самовиробництва, але й загалом як учасника ринку електроенергії. У зв'язку із цим слід зазначити, що енергетичні кооперативи можна розглядати як один із прикладів ВДЕ-громад (англ. *renewable energy communities*), які передбачені Директивою 2018/2001 про ВДЕ (Directive (EU) 2018/2001..., 2018, р. 16 art. 2, 22), і громадських енергетичних об'єднань (англ. *citizen energy communities*) у розумінні Директиви 2019/944 про ринок (Directive (EU) 2019/944, 2019 ..., р. 44–46 Preamble, р. 11 part. 1 art. 2, 16). Як зазначено в Директиві 2019/944 про ринок, громадські енергетичні об'єднання становлять новий тип суб'єктів завдяки своїй структурі членства, вимогам до управління

та меті. Права й обов'язки, що застосовуються до громадських енергетичних об'єднань, мають застосовуватися відповідно до ролей, які вони виконують, наприклад кінцевих споживачів, виробників, постачальників або операторів системи розподілу (Directive (EU) 2019/944 ..., 2019, р. 46 Preamble). Діяльність таких об'єднань пов'язана зі спільним використанням енергії. За законодавством України, енергетичні кооперативи можуть бути учасником як механізму самовиробництва, так і схеми підтримки із застосуванням "зеленого" тарифу. Наразі положення Директиви 2018/2001 про ВДЕ щодо діяльності та стимулювання ВДЕ-громад не транспоновані повною мірою в українське законодавство (Національний план з енергетики..., 2024, с. 128). Така сама ситуація має місце і щодо громадських енергетичних об'єднань згідно із Директивою 2019/944 про ринок. Актуальним є розв'язання цього завдання подальшого розвитку національного законодавства. Енергетичний кооператив має вагомий потенціал учасника ринку електроенергії як різновид ВДЕ-громад і громадських енергетичних об'єднань, та у відносинах, пов'язаних зі спільним використанням енергії (англ. *energy sharing*). Національне законодавство має комплексно регулювати зазначені відносини, у тому числі й відносини їхньої участі в механізмі самовиробництва. До речі, положення про спільне використання енергії викладені в недавно прийнятій Директиві (ЄС) 2024/1711 Європейського парламенту та Ради від 13 червня 2024 про внесення змін до Директив (ЄС) 2018/2001 та (ЄС) 2019/944 щодо вдосконалення дизайну ринку електроенергії Союзу (Directive (EU) 2024/1711..., 2024). Згадані положення про спільне використання енергії доповнюють положення щодо власного споживання, викладені у ст. 21 Директиви 2018/2001 про ВДЕ та ст. 15 Директиви 2019/944, зокрема щодо колективного власного споживання (англ. *collective self-consumption*).

Відповідно до ч. 8 ст. 58-1 Закону про ринок, активним споживачем також вважається *об'єднання співвласників багатоквартирного будинку* (ОСББ) за умови приєднання генеруючих установок та/або установок зберігання енергії до електричних мереж багатоквартирного будинку, квартир та/або нежитлових приміщень. ОСББ також можна розглядати як приклад ВЕД-громади й громадського енергетичного об'єднання, що передбачають спільне використання енергії.

Виходячи з аналізу законодавства та позиції, висловленої Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі НКРЕКП) (Як ОСББ набути статусу..., 2024), можна визначити дві схеми участі ОСББ у механізмі самовиробництва. Кожна зі схем передбачає, що ОСББ виступає активним споживачем і є стороною договору купівлі-продажу електроенергії з електропостачальником.

1. Генеруючі установки та/або установки зберігання енергії належать ОСББ і приєднуються до електричних мереж багатоквартирного будинку, квартир та/або нежитлових приміщень.

2. Генеруючі установки та/або установки зберігання енергії належать мешканцям багатоквартирного будинку і приєднуються до електричних мереж багатоквартирного будинку, квартир та/або нежитлових приміщень. У цьому випадку мешканці як власники чи користувачі генеруючих установок та/або установок зберігання енергії виступають у статусі третіх осіб і всю електричну енергію, відпущену ними в мережу, ОСББ має викуповувати у статусі активного споживача на підставі укладеного між ними договору. При цьому сумарна потужність

генеруючих установок та/або установок зберігання енергії третіх осіб – власників квартир або нежитлових приміщень – не може перевищувати величину дозволеної (договірної) потужності активного споживача – ОСББ.

Договір купівлі-продажу електричної енергії за механізмом самовиробництва може укладатися ОСББ: 1) з постачальником універсальних послуг, яким продаж відпущеної енергії здійснюється за ціною, що склалася на ринку "на добу наперед" у розрахунковому періоді (годині); 2) з іншим електропостачальником (за вільними цінами).

При цьому НКРЕКП рекомендує для забезпечення власної енергонезалежності й автономності виробництва електричної енергії як у синхронізованому з енергосистемою, так і в автономному режимі (коли відсутня напруга в мережі) активним споживачем установлювати генеруючі установки гібридного типу разом з установками зберігання енергії (Як ОСББ набути статусу..., 2024). Така рекомендація є відтворенням рекомендаційної норми, закріпленої у ч. 2 ст. 9 Закону про АДЕ (Про альтернативні джерела енергії, 2003).

Щодо правової природи ОСББ у відносинах роздрібно-го ринку електричної енергії становить інтерес положення Постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 30.11.2022 року у справі № 916/3837/21. Колегія суддів дійшла висновку, "що ОСББ не є фізичною особою чи фізичною особою-підприємцем, а як юридична особа ОСББ не має свого власного споживання. ОСББ, згідно з нормами чинного законодавства, сприяє отриманню співвласниками багатоквартирного будинку комунальних послуг, зокрема постачанню та розподілу електричної енергії. Ця електрична енергія постачається у багатоквартирний будинок виключно задля функціонування спільного майна співвласників (зокрема інженерно-технічних систем будинку, як-то роботи індивідуального теплового пункту, котельня, підкачувальних насосів тощо) та для задоволення побутових (спільно-побутових) потреб співвласників (зокрема електропостачання ліфтів, освітлення місць загального користування та прибудинкової території тощо). ОСББ має особливий статус, відмінний від інших юридичних осіб, оскільки створюється та функціонує як непідприємницьке товариство згідно з окремим спеціалізованим Законом України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" має статус неприбутковості та не є суб'єктом господарювання, не використовує електричну енергію для власних потреб. Отже, ОСББ у частині споживання електричної енергії на побутові потреби за аналогією із законом підпадає під визначення "колективний побутовий споживач" електроенергії у випадку, коли ці організації об'єднують мешканців у багатоквартирних будинках та діють в їхніх інтересах для забезпечення комфортних умов проживання у будинку" (Постанова Верховного Суду..., 2022, п. 5.22).

Отже, твердження про те, що "електрична енергія постачається у багатоквартирний будинок виключно задля функціонування спільного майна співвласників ... та для задоволення побутових (спільно-побутових) потреб співвласників ..." не враховує випадки участі ОСББ у механізмі самовиробництва. Як впливає з наведених вище схем участі ОСББ у механізмі самовиробництва, які підтверджені позицією НКРЕКП, ОСББ сприяє задоволенню власних потреб мешканців будинку як споживачів та/або користувачів генеруючих установок (установок зберігання енергії). Юридична конструкція участі активного споживача в механізмі самовиробництва передбачає визнання виробництва електричної енергії і збері-

гання енергії таким, що здійснюється для власних потреб активного споживача (Про ринок електричної енергії, 2017, ч. 9 ст. 58-1), яким може бути ОСББ. Таким чином, участь ОСББ у механізмі самовиробництва передбачає визнання його власних потреб як активного споживача.

Список використаних джерел

- Гуленко, В. (2016). Суб'єктний склад генерування електричної енергії з енергії вітру. *Господарське право і процес*, 5, 25–30. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/05/6.pdf>
- Закон України "Про альтернативні джерела енергії" від 20.02.2003 № 555-IV. (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>
- Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та "зеленої" трансформації енергетичної системи України" від 30 червня 2023 №3220-20. (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3220-20/ed20230630#Text>
- Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії" від 20.11.2012 № 5485-17. (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5485-17#Text>
- Закон України "Про Всеукраїнський перепис населення" від 19.10.2000 р. № 2058-14. (2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14#Text>
- Закон України "Про електроенергетику" від 16.10.2003 № 575/97-ВР. (1997) (втратив чинність). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80/ed20110112#Text>
- Закон України "Про енергетичну ефективність" від 21.10.2021 № 1818-20. (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>
- Закон України "Про кооперацію" від 10.07.2003 № 1087-15. (2004). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>
- Закон України "Про ринок електричної енергії" від 13.04.2017 № 2019-VIII. (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
- Закон України "Про споживчу кооперацію" від 10.04.1992 № 2265-12. (1992). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text>
- Кулик, О. І. (2019). Ознаки стимульованих суб'єктів у сфері виробництва енергії з використанням альтернативних джерел. *Правничий часопис Доницького університету*, 1, 72-82. <https://doi.org/10.31558/2518-7953.2019.1.9>
- <https://jpch.donnu.edu.ua/article/view/7438/0>
- Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року. (2024). Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 р. № 587-р. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=17f558/a7-b4b4-42ca-b662-2811f42d4a33&title=NatsionalniPlanZEnergetikiTKlimatu/NaPeriodDo2030-Roku>.
- Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 30.11.2022 року у справі № 916/3837/21. (2022). <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107877262>
- Правила користування електричною енергією для населення. (1999). Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.1999. №1357 (втратили чинність). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1357-99-%D0%BF#Text>
- Правила роздрібно-го ринку електричної енергії. (2018). Затверджено Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 14 березня 2018 року, № 312. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0312874-18ed20240112#Text>
- Стратегія розвитку розподіленої генерації на період до 2035 року. (2024). Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 липня 2024 р. № 713-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2024-%D1%80#Text>
- Як ОСББ набути статусу активного споживача (2024, 05 липня). <https://www.nerc.gov.ua/news/yak-osbb-nabuti-statusu-aktivnogo-spozivach>
- Clean energy for all Europeans package. (2019). https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en
- Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast). (2018). <http://data.europa.eu/eli/dir/2018/2001/oj>
- Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast). (2019). <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj>
- Directive (EU) 2024/1711 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directives (EU) 2018/2001 and (EU) 2019/944 as regards improving the Union's electricity market design. (2024). <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1711/oj>

References

- Clean energy for all Europeans package. (2019). https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en
- Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast). (2018). <http://data.europa.eu/eli/dir/2018/2001/oj>
- Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast). (2019). <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj>

Directive (EU) 2024/1711 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directives (EU) 2018/2001 and (EU) 2019/944 as regards improving the Union's electricity market design. (2024). <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1711/oj>

Gulenko, V. (2016). Subjective composition of generating electricity from energy from wind energy. *Commercial Law and Procedure*, 5, 25–30 [in Ukrainian]. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/05/6.pdf>

How condominiums can acquire the status of an active consumer. (2024, July 05) [in Ukrainian]. <https://www.nerc.gov.ua/news/yak-osbb-nabuti-statusu-aktivnogo-spozhivacha>

Kulyk, O. I. (2019). Signs of stimulated subjects in the field of energy production using alternative sources. *Law Journal of Donetsk University*, 1, 72–82 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31558/2518-7953.2019.1.9>
<https://jpch.donnu.edu.ua/article/view/7438/0>

Law of Ukraine "About cooperation" of 10.07.2003 № 1087-15. (2004) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

Law of Ukraine "About the All-Ukrainian Population Census" of 19.10.2000 No. 2058-14. (2000) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14#Text>

Law of Ukraine "About the electric power industry" of 16.10.2003 No. 575/97-VR. (1997) (repealed) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80/ed20110112#Text>

Law of Ukraine "On alternative energy sources" of 20.02.2003 No. 555-IV. (2003) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>

Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Restoration and Green Transformation of the Energy System of Ukraine" of June 30, 2023 № 3220-20. (2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3220-20/ed20230630#Text>

Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Electric Power Industry" to Stimulate the Production of Electricity from Alternative

Energy Sources" dated 20.11.2012 No. 5485-17. (2012) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5485-17#Text>

Law of Ukraine "On Consumer Cooperatives" of 10.04.1992 № 2265-12. (1992) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text>

Law of Ukraine "On energy efficiency" of 21.10.2021 № 1818-20. (2021) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>

Law of Ukraine "On the electricity market" dated 13.04.2017 No. 2019-VIII. (2017) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

National Energy and Climate Plan for the period up to 2030. (2024). Approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 25,

2024 No. 587-p. [in Ukrainian]. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=17f558a7-b4b4-42ca-b662-2811f42d4a33&title=NatsionalniPlanZEnergetikiTaKlimatuNaPeriodDo2030-Roku>

Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Commercial Court of Cassation dated 30.11.2022 in case No. 916/3837/21. (2022) [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107877262> [in Ukrainian].

Rules for the use of electricity for the population. (1999). Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 26.07.1999. No. 1357 (repealed) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1357-99-%D0%BF#Text>

Rules of the retail electricity market. (2018). Approved by the Resolution of the National Energy and Utilities Regulatory Commission No. 312 of March 14, 2018 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0312874-18/ed20240112#Text>

Strategy for the development of distributed generation for the period up to 2035. (2024). Approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 18, 2024 No. 713-p. [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2024-%D1%80#Text>

Отримано редакцією журналу / Received: 20.10.24
Прорецензовано / Revised: 05.11.24
Схвалено до друку / Accepted: 29.11.24

Pavlo POVAR, PhD (Law), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-2057-5528

e-mail: povarpo10@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LEGAL ISSUES IN THE PARTICIPATION OF ACTIVE CONSUMERS AND THIRD PARTIES IN SELF-PRODUCTION MECHANISMS UNDER UKRAINIAN LEGISLATION

Background. A novelty of the national legislation of Ukraine is the mechanism for the self-production of electricity, which was introduced by the Law of Ukraine dated 30.06.2023 No. 3220-20. The relevance of the study is determined by the fact that the mechanism of self-production is a new scheme for supporting an active consumer and a new model of his behaviour in the electricity market. The mechanism of self-production as an integral part of distributed generation is important for the functioning of the electric power industry in modern conditions.

The purpose of this article is to identify and solve problems related to the participation of active consumers and third parties in the mechanism of self-production.

Methods. The research is based on systemic, structural methods, methods of analysis and synthesis, induction and deduction methods, and formal-legal and logical-legal methods of scientific research.

Results consist of formulating theoretical provisions and practical proposals for improving Ukraine's legislation.

Conclusions. It is found that the term private household in energy legislation is used with subjective and objective meanings. The definition of the concept of a private household in the subjective sense as a participant in the mechanism of self-production has been formulated. The cases and conditions of participation of energy cooperatives, customers of energy service and associations of co-owners of an apartment building in the mechanism of self-production as active consumers, as well as members of an energy cooperative, a contractor under an energy service contract, members of an association of co-owners of an apartment building as third parties are determined.

Keywords: energy, renewable energy sources, alternative energy sources, self-production mechanism, active consumer, consumer support scheme, energy cooperative, customer of energy service, association of co-owners of an apartment building, electricity production, distributed generation.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.